

Oulun kaupungin yhteisövaikuttavuusmallissa perhe saa vankan tukiverkoston

Oulussa havahduttiin siihen, että palveluja, keinoja ja osaamista perheiden auttamiseksi löytyi, mutta näiden yhteenliitos ei toiminut. Tarvittiin muutosta totuttuihin työtapoihin ja tapaan tehdä moniammatillista yhteistyötä. Sitten Oulun malli on saanut paljon tunnustusta.

Oulun kaupungin yhteisövaikuttavuusmalli on saanut viime aikoina huomiota. Malli muun muassa palkittiin 7.12.2021 Finlandia-talolla järjestetyssä Kuntatyö2030-gaalassa. Hyvä kiertämään -kampanjaan osallistui lähes 200 uutta, pääasiassa opetus- ja kasvatusalaan tai sosiaali- ja terveysalaan liittyvää kehittämistekoa eri puolilta Suomea.

Oulun yhteisövaikuttavuusmalli on kerännyt tunnustusta aiemminkin. Sen varhainen versio, Kaakkuri-pilotti palkittiin vuonna 2019 Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön (Itla) Lapsuuden rakentajat-haastekilpailussa.

Sitten Itla on toiminut yhteisövaikuttavuusmallin taustatukiorganisaationa muun muassa tarjoamalla asiantuntijuutta ja rahoittamalla kaupungille kehittäjätyöntekijän 50-prosenttisella työajalla. Yhteisövaikuttavuustyön ympärille on koottu myös alueellinen oppimisverkosto, johon kuuluu muitakin alueita Suomesta.

MITÄ ME VIRKAMIEHET, JOHTO JA TYÖTEKIJÄT VOIMME TEHDÄ TOISIN?

Oulun kaupungin oppilashuollon palvelupäällikkö **Tuula Takalo** kertoo, että yhteisövaikuttavuustyön käynnisti alun perin tarve vahvistaa lasten, nuorten ja perheiden varhaista tukea sekä yhteinäistää toimintatapoja.

– Havahduimme siihen, että lastensuojelun ja korjaavien palvelujen tarve oli jatkuvassa kasvussa, vaikka ammattilaisia oli koulutettu erilaisiin interventioihin ja monia hankkeita oli toteutettu muun muassa monialaisen lapsi- ja perhekeskeisen verkostotyön kehittämiseksi, Takalo kertoo.

– Olennaista oli tiedostaa, että mikään ulkopuolinen ei ratkaise perheiden ongelmia. Käännyimme katsomaan omaa toimintaamme: mitä me virkamiehet, johto ja työntekijät voimme tehdä toisin, jotta perheet saavat tarvitsemansa tuen paljon aiemmin ja vaikuttavammin? Ei hankkeena, vaan osana meidän omaa viranomaistyötä ja perustehtävää.

Oli tunnistettu, että palvelujärjestelmä oli sirpaleinen ja monet palvelut toimivat irrallaan lapsen tai nuoren kehitysympäristöstä eli varhaiskasvatuksesta, koulusta, harrastuksista ja kodista.

– Usein vaikeiksi kärjistyneissä tilanteissa huomattiin taaksepäin katsottaessa, että lasta tai perhettä oli yritetty auttaa monessa kohdassa ja mukana oli ollut paljon palveluita. Tavattoman paljon oli tehty, mutta toisistaan erillisiksi ja perheiden arjesta irrallisiksi jääneet

palvelut eivät olleet pystyneet vaikuttamaan riittävästi, Takalo pohtii.

Palveluja, keinoja ja osaamista siis löytyi, mutta näiden yhteenliitos ei toiminut. Tarvittiin muutosta totuttuihin työtapoihin ja tapaan tehdä moniammatillista yhteistyötä. Kehitysympäristön toimijat varhaiskasvatuksessa ja koulussa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon lapsi-, perhe- ja aikuispalveluissa täytyi saada kytkeytyä tiiviimmäksi, hallintorajat ylittäväksi yhteistyöverkostoksi, jolla on yhteinen tavoite ja yhteiset toimintatavat.

Lähestymistavaksi omaksuttiin yhteisövaikuttavuus, joka on kansainvälisesti tutkittu viitekehys. Siinä olennaista on, että jokai-

”Palveluja, keinoja ja osaamista siis löytyi, mutta näiden yhteenliitos ei toiminut.”

sen osallisen toimintaa kaikilla organisaatiotasolla ohjaa yhteisesti määritelty tavoite.

VUOROLUKUPERINTEESTÄ OPETELTAVA POIS

Yhteisövaikuttavuusmallin myötä moni asia tehdään Oulussa toisin kuin aiemmin. Painopistettä on siirretty tuen tarpeen varhaisen merkkien ja lapsen elämässä tai perheen arjessa tapahtuvien muutostilanteiden tunnistamiseen. Sillä ammattilaisella, jolla huoli herää, on myös vastuu ottaa asia puheeksi ja käynnistää lähiverkoston yhteistyö lapsen tai perheen auttamiseksi. Olennaista on, että tarvittavat tahot lähtevät yhdessä ja yhtäaikaaisesti liikkeelle, havaittiinpa avun tarve aikuispalveluissa tai esimerkiksi koulujen oppilashuollossa.

Toisin kuin ennen, lasta tai perhettä ei lähetetä yksittäiselle ammattilaiselle yksittäiseen palveluun, vaan kasvatusympäristön toimijat ja perheen tarvitsemat palvelut kootaan vankasti yhteen. Perheen ongelmia ei myöskään ”viedä” viranomaistyöhön ratkaistavaksi, vaan perheet ovat työskentelyssä koko ajan avainroolissa. Toiminta siis käynnistetään yhden kontaktin periaatteella ja samalla huolehditaan siitä, että mikään taho tai kukaan aikuinen ei jää yksin lapsen tai perheen auttamisessa.

Tämä vaatii, että palvelujen vuoroluvun perinteestä opetellaan aktiivisesti pois. Jos aiemmin jokainen toimija odotti omaa vuo-

Tuula Takalon mukaan olennaista oli tiedostaa, että mikään ulkopuolinen hanke ei ratkaise ongelmia, vaan perheiden tukea täytyy kehittää osana viranomaistyötä.

roaan puuttua tilanteeseen omin palvelukriteerein ja omilla interventioillaan, nyt liikkeelle lähdetään yhdessä.

– Ammatilaiset on perinteisesti koulutettu ratkaisemaan asiakkaan ongelmaa omassa lokerossaan. Yhteisövaikuttavuusmalli on kuitenkin alun perin kehitetty nimenomaan monimutkaisiin ilmiöihin, joita ei ratkaista yhdessä palvelussa, Takalo korostaa.

Nyt lähtökohdaksi otetaan yhteinen tavoite perheen arjen parantamiseksi. Lisäksi huolehditaan siitä, että kaikilla toimijoilla on tarvittavat edellytykset vastata yhteiseen tavoitteeseen. Opettajan ei kuitenkaan tarvitse muuttua sosiaalityöntekijäksi, vaan kunkin toimijan rooli ja merkitys verkostossa määräytyy perustehtävän mukaisesti.

– Olennaista on, että toimintamalli leikkaa läpi koko palvelujärjestelmän ja on tuttu jokaiselle työntekijälle kentältä ylimpään johtoon. Sama toimintamalli koskee niin varhaiskasvattajaa päiväkodissa kuin lääkärinä aikuisten mielenterveysvastaanotolla. Työhön tulee läpinäkyvyyttä ja ennakoitavuutta, kun kaikki tietävät, mitä seuraavaksi tapahtuu ja kenen toimesta.

YKSI PUHELINSOITTO RIITTÄÄ VERKOSTOTYÖN KÄYNNISTÄMISEKSI

On tärkeää, että aloitteen yhteistyöstä voi tehdä kuka tahansa perheen kanssa tekemisissä oleva ammatilainen. Kun vaikkapa työlisyys- tai päihdepalveluissa huomataan, että vaikeassa tilanteessa olevalla asiakkaalla on alaikäisiä lapsia, myös näiden tarvitsemas- ta tuesta keskustellaan asiakkaan kanssa. Tai kun koulukuraattori huomaa ensimmäiset merkit lapsen haastavasta tilanteesta, perheen kanssa sovitaan lähiverkoston koolle kutsumisesta.

Yleensä vanhemmat, lapset ja myös nuoret suhtautuvat tähän myönteisesti, ja silloinkin kun alku on haastavaa, eteenpäin päästään pienin askelin.

– Ammatilainen ei voi odottaa, että haavoittuvassa tilanteessa oleva vanhempi on itse aktiivinen, vaan ammatitaitoa on kutsua ja motivoida perhe mukaan yhteistyöhön. Myös esimerkiksi oppilas- huollon kanssa asioinut nuori yleensä ymmärtää, että on hänen etunsa, että hänelle tärkeät aikuiset otetaan mukaan yhteistyöhön, Takalo kertoo.

Konkreettisesti työ alkaa tuen tarpeen havainneen ammatilai- sen soitolla alueen verkostotyötä koordinoivaan sosiaali- ja perhe- palvelujen numeroon. Sitten mietitään yhdessä, kenellä kaikilla on

toimintamahdollisuuksia perheen asiassa. Ammatilaisten verkosto saadaan koolle viimeistään kahden viikon kuluessa puhelusta.

Tapaamisissa hyödynnetään Oulussa laajasti käyttöön otettua Lapset puheeksi -menetelmää, joka raamittaa seurantatapaamisten valmistelua ja perheen kanssa käytävää dialogia.

Keskusteluissa saatua tietoa hyödynnetään oikeanlaisen tuen järjestämiseksi. Tässä huomioidaan laajalti koko kasvuympäristö, myös vapaa-ajan harrastukset.

– Tapaamisissa mietitään arkilähtöisesti ja ratkaisukeskeisesti niitä toisiaan tukevia käytännön toimia, joilla yhteiseen tavoitteeseen voidaan päästä. Samalla etsitään suojaavia tekijöitä, jotka lisäävät pärjäävyyttä, Takalo kertoo.

Lapselle voidaan yhdessä miettiä omia tavoitteita esimerkiksi koulusta lintsaamisen vähentämiseksi tai vanhemmille alkoholin- käytön hillitsemiseksi. Myös ammatilaiset tekevät konkreettisia lupauksia siitä, kuinka he omassa työtehtävässään auttavat perhettä.

JATKUVAA OPPIMISTA

Palaute ja jatkuva oppiminen ovat tärkeitä yhteisövaikuttavuus- mallin kehittämiseksi. Oulussa mallin käyttöönottoa ja kehittämis- tä kullakin alueella koordinoivat johtotiimit, joihin kuuluu lähiesi- miehiä sivistystoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista sekä kolmannelta sektorilta. Johtotiimi kokoontuu kuukausittain ja tarkistaa toiminnan suunnan perheiltä ja toimijoilta systemaattises- ti kerätyn palautteen ja sovittujen seurantamittareiden avulla.

– Vaikka pääperiaatteet ovatkin selvät, toimintamalli muotoutuu kentältä saadun palautteen perusteella. Myös ammatilaisten kou-

”Jos aiemmin jokainen toimija odotti omaa vuoroaan puuttua tilanteeseen, nyt liikkeelle lähdetään yhdessä.”

luttaminen on tärkeä yhteisen ymmärryksen syventämiseksi ja esi- merkiksi toisten toimenkuvien tuntemiseksi, Takalo toteaa.

– Muutoksen toteuttaminen ei ole ihan helppoa. Vaikka yhteinen ymmärrys löytyy, usein toinen käsi tekee tottumuksesta niin kuin aina ennenkin. Johdon täytyy muutostilanteissa mennä lähelle työn- tekijöitä ja kannatella uutta toimintatapaa yhdessä heidän kanssaan.

Yhteisövaikuttavuusmallin kehitystyössä ovat vahvasti mukana Oulun yliopisto, taustatukiorganisaatio Itla ja alueellinen oppimis- verkosto. Oppimisverkostossa pohditaan, mikä toimii ja mikä ei, ja mikä on olennaista kullakin alueella.

Oulussa mallista on jo saatu myönteisiä kokemuksia ja se on laajentumassa koko kaupungin kattavaksi. Eri sektoreiden ja toi- mijoiden välinen yhteistyö on tehostunut ja toiminnan katvealueita on kyetty tunnistamaan aiempaa paremmin. Myös perheiden avun- saanti on nopeutunut. ●

TIINA HUTTU
tiedeviestinnän asiantuntija
Itla